

ПАВЛИНА КЪНЧЕВА

КЪМ НЕНАПИСАНАТА ИСТОРИЯ НА МЕЖДУНАРОДНОТО СОЦИОЛИНГВИСТИЧЕСКО ДРУЖЕСТВО - СОФИЯ

Pavlina Kantscheva

*IN ADDITION TO THE UNWRITTEN HISTORY
OF THE INTERNATIONAL SOCIOLINGUISTIC SOCIETY- SOFIA*

The International Sociolinguistic Society (INSOLISO) was founded on September 30th, 1991. In 1992 it was registered in Sofia law court. Sociolinguistics in Bulgaria had already had its own history and achievements at the time of establishing the new society. During the 1980s the idea of language heterogeneity in cities caused by social differences developed and formed as Bulgarian urban sociolinguistics. There were organized summer schools of great significance in pre-history of the International Sociolinguistic Society. The organization and holding of regular sociolinguistic conferences and the publication of reports in series "Sociolinguistic problems" is an important part of the activities of the International Sociolinguistic Society. Eleven conferences have taken place up to now. The forums dedicated to anniversaries of distinguished linguists, such as Stoiko Stoikov, Miroslav Yanakiev, Mihail Videnov, are notable for solemnity. Also, the reviews of recently published books written by Society members and adherents contributed to the development of sociolinguistics. For 20 years Academician Mihail Videnov was the President of the International Sociolinguistic Society re-elected every two years by the general assembly of the members of the Society. In 1998 issue 135 of "International Journal of the Sociology of Language", Berlin-New York, was published with Bulgarian materials in English written by members and adherents of the International Sociolinguistic Society. The publication of this issue is considered to be high assessment and international recognition for Bulgarian sociolinguists' work.

The preparation of the next Twelfth Scientific Conference in Sociolinguistics is under way. International Sociolinguistic Society enters its third decade.

Keywords: sociolinguistics, International Sociolinguistic Society (INSOLISO), national school in sociolinguistics, "Sociolinguistic problems", "International Journal of the Sociology of Language"

След неуспешния опит да бъде организирана Лаборатория по социолингвистика към Факултета по славянски филологии в есенната привечер на 30 септември 1991 г. в кабинет 147 на Софийския университет беше поставено забележително начало - Международното социолингвистическо дружество започна своето съществуване чрез подписите на

11 учредители, положени под устава на Дружеството. Те са (по реда на подписването): Георги Армянов, Михаил Виденов, Красимира Алек- сова, Атанас Цанков, Стефка Бъчварова, Христо Тотев, Поля Станчева, Мирослав Янакиев, Лидия Дачкова-Стойнова, Цветанка Николова, Ангел Ангелов. След учредителното събрание беше направена регистрацията в Софийския градски съд на 8 април 1992 г.

В момента на учредяването на новото дружество социолингвистиката в България вече имаше своя история и свои постижения. Отдавна Михаил Виденов беше публикувал първия български обобщаващ труд „Социолингвистика. Основни тезиси. Български социолингвистически проблеми“ (1982). Новаторските идеи на този труд, утвърдил се по-късно и като университетски учебник, предварително бяха представени от автора пред студентите, участници в първия спецкурс по социолингвистика във Факултета по славянски филологии през учебната 1979/80 година и станаха база за написване на първите студентски дипломни работи със социолингвистическо съдържание (П. Кънчева-Иванова, Н. Иванов, Г. Армянов и др., защитили през 1981 г.). Доста преди това - през 70-те години - в научния периодичен печат беше заявена публично идеята за изследването на езиковата нееднородност в българските градове, обусловена от социалните различия (Виденов 1973: 149-155). В следващото десетилетие тази идея се разви и оформи като българска урбанистична социолингвистика с ярки трудове още през 80-те години. Като първо конкретно навлизане в наш градски терен се посочва работата по проучването на градската говорна ситуация в град Перник (Виденов 1990а, Виденов 1990б). През 1982 г. се появи трудът „Към българската паралингвистика“, а интересът към темата за езика на града се пренесе и разви в трудове, издадени през 90-те години. Основно беше изследвана великотърновската езикова ситуация. Първоначалните публикации по тази тема (Байчев 1980, Байчев 1984) бяха последвани от обобщаващия труд на Б. Байчев и М. Виденов „Социолингвистическо проучване на град Велико Търново“ (Велико Търново, 1988). Този принос с теоретико-методологическа и конкретно-практическа стойност послужи в следващите периоди като образец за описание на езиковите ситуации в редица многохилядни български градове - Ловеч, Троян, Луковит, Тетевен (Байчев 1995: 56-69; Байчев 1996), Смолян (Каневска-Николова, Е. 1998), Криводол (Димитрова 2005) и др. Още с повдигането на въпроса за изследването на градската езикова ситуация през 70-те години се поставиха на дневен ред и проблемите на столичната езикова ситуация в най-общ вид (Виденов 1979: 88-93). През 80-години този въпрос е засяган нееднократно в редица статии и научни съобщения (Виденов, Кънчева-Иванова 1981: 38-47, Кънчева-Иванова 1983: 86-90, Иванов 1983), а през 90-те години и по-късно на езика на столицата бяха посветени отделни трудове: „Софийска разговорна реч“ (София, 1991) от М. Виденов и Хр. Тотев, „Софийският език“ (София, 1993) от М. Виденов,

„Правилата на езика в столичния квартал“ (София, 1999) от Ангел Г. Ангелов, „Езикът и семейството“ (София, 2000) от Красимира Алексова, „Софийският език на преселниците от Западните покрайнини“ (София, 2008) от Павлина Кънчева.

Без съмнение най-голям принос за урбанистичната социолингвистика в България в навечерието на учредяването на Международното социолингвистическо дружество е „Съвременната българска градска езикова ситуация - теоретически и методологически проблеми на нейното проучване“ (София, 1990) от М. Виденов. С този фундаментален труд окончателно беше преодоляно схващането на представителите на диалектоложката традиция, че в езиково отношение градовете са една хаотична смесица и са непроучваеми и беше създадена теория и оригинална методика за работа на поколения български изследователи на градските езикови терени.

В предисторията на Международното социолингвистическо дружество важно място заема Първата национална школа по социолингвистика с международно участие, проведена от 12 до 15 октомври 1987 г. в Приморско, на която заявки за разработване на социолингвистическа проблематика дадоха голям брой български учени от различни поколения и с различна специализация - лингвисти, социолози, психолози, фолклористи. По онова време социолингвистиката се възприемаше като новаторство - нов подход, който разчупва някои от постулатите на структурализма в езикознанието и дава простор на изследването на езика в неговата естествена взаимовръзка с обществените явления. Затова наред с частнонаучната тематика на редица теми и проблеми, разисквани доскоро чрез методологиите на други езиковедски дисциплини и направления, беше дадена социолингвистическа интерпретация. Притегателната сила на новото направление за голям брой учени, и главно за най-младите, пролича и на Втората национална школа по социолингвистика с международно участие, проведена от 28 септември до 2 октомври 1989 г. в Слънчев бряг. Школите от втората половина на 80-те години на миналия век са важен етап в развитието на социолингвистиката в България, свидетелстващ за динамика и интелектуален потенциал в развитието на новата наука на българска почва и за готовност за международен научен обмен с водещи световни социолингвистически центрове и учени. Тези форуми станаха факт благодарение на активността на малка група ентузиаста, които организираха и издаването на докладите - работа, свързана по онова време с редица технически и финансови затруднения, решаването на които отнемаше много сили и енергия. Между най-сърцатите изпъкваше Любима Йорданова. Наред с нея в редакционните колегии за двата сборника се включиха Андрей Данчев, Живко Бояджиев, Йордан Пенчев, Майа Долапчиева, Михаил Виденов, Стефана Димитрова, Татяна Шамрай. Най-напред бе направен опит да се организира научна лаборатория към Факултета по славянски филологии. Заинтересовани личности обаче

направиха всичко, за да осуетят дейността. Така на фона на общата активност стана ясно, че е дошло време за консолидиране на творческите търсения чрез създаване на организация на българските социолингвисти извън университетските структури. Идеята беше тя да е Международно социолингвистическо дружество със седалище София. Това убеждение набра сили и се превърна в решение на следващия социолингвистически форум, определен като Трета международна конференция по социолингвистика, проведена в началото на септември 1991 г. във Велико Търново с домакин Великотърновския университет и с главен организатор Боян Байчев.

След основаването си новото дружество бързо събра многочислена членска маса. Какъв беше броят на членовете през годините? На този въпрос, разбира се, можем да отговорим с голяма точност, ако отворим архивните папки с квитанциите за плащането на членския внос. Но по-удовлетворителен отговор ще получим, ако разгърнем томовете на поредицата „Проблеми на социолингвистиката“, в които са отпечатани докладите от социолингвистическите конференции. В тях се включваха с готовност и ентузиазъм всички членове на дружеството и техният брой често гонеше и дори надхвърляше стотицата. А ако погледнем техните имена, ще се убедим, че социолингвистиката успяваше да събере на едно място видни представители от няколко поколения утвърдени учени и най-младата генерация - студентите и докторантите.

Организирането и провеждането на редовните социолингвистически конференции и издаването на докладите в поредицата „Проблеми на социолингвистиката“ е важна част от дейността на Международното социолингвистическо дружество. Традицията се поставя още в неговата предистория от Първата национална школа по социолингвистика с международно участие (Приморско, 12.-15.10. 1987 г.) и се затвърди след две години от следващата Втора национална школа (Слънчев бряг, 28.09.-02.10.1989 г.). Домакинството и издаването на докладите от Третата международна конференция по социолингвистика (септември 1991 г.) беше дело на Великотърновския университет. От четвъртата до единадесетата конференция (последна до момента) организацията и издаването на материалите се поема от Международното социолингвистическо дружество, което на няколко пъти беше финансирано от фондацията „Отворено общество“. На тези конференции се изявиха и израснаха голям брой езиковеди - някои от тях направиха своите дебюти в науката, а по-късно представиха и по-зрели разработки. Интересно е да се проследи тематиката на научните конференции. Тя е показателна за развитието на идеите и научните търсения през годините: IV конференция (1993) - „Социолингвистика и комуникация“, V конференция (1995) — „Езикът и социалните контакти“, VI конференция (Шумен, 1997) - „Езикът и съвременността“, VII конференция (2000) - „Билингвизъм и диглосия - съвременни проблеми“, VIII конференция (2002) - „Съвременни форми на съществуване на българския език“, IX конференция (2008 г.) - „Агресията

на уличния език“, X конференция (2010) - „Езикът и социалният опит“, XI конференция (2013) - „Езикът във времето и пространството“. За организирането и провеждането на редовните конференции и издаването на поредицата „Проблеми на социолингвистиката“ през годините се трудиха немалко дружествени членове. Сред тях на първо място трябва да се споменат тези, които се изяха като постоянна организационна и редакционна колегия, тъй като вземаха участие в организирането и провеждането на всички конференции и издаването на всички книжки - Михаил Виденов, Красимира Алексова и Ангел Г. Ангелов. Към тях през различните периоди се присъединяваха Петър Сотиров, Кирил Цанков, Красимир Стоянов, Йовка Тишева, Христо Кючуков, Павлина Кънчева, Катя Исса, Емануил Костов, Цветомира Венкова. Не бива да се забравя, че издаването на книги с научна тематика в България през последните години е свързано с големи финансови затруднения. Не се намират лесно средства за издаването на научни сборници, макар че сумите, сравнени с много други разходи в държавата, не са големи. Затова отпечатването на докладите се е забавяло - понякога даже с две и три години, но никога не се е проваляло, защото пари за издаване са се намирали дори и по невероятен начин.

С особена тържественост се отличават форумите, посветени на годишнини на видни езиковеди. В памет на големия български учен Стойко Стойков (1912-1969) Международното социолингвистическо дружество организира вече три научни конференции. Първата беше през 1992 г. по случай 80-годишнината от рождението му, а докладите от нея излязоха като отделен том на Годишника на Института за чуждестранни студенти (т. 9, София, 1994). Работните заседания на тази конференция се провеждаха в залите на Софийския университет. Едно от тях се превърна във възпоменателно шествие от Университета до дома на учения на улица „Феликс Каниц“ 38 в София, където участниците в конференцията поставиха паметна плоча. Втората конференция се проведе през 2002 г. по повод на 90-годишнината на Стойко Стойков, а материалите от нея влязоха в „Проблеми на социолингвистиката“ (т. 8, София, 2005). Участниците в този научен форум проявиха усърдие да се представят с доклади в областите, в които работеше именитият ни предшественик. Неговото име остава най-здраво свързано с българската диалектология и българската фонетика, но огромното му научно наследство обхваща едва ли не всички страни на езикознанието. Третата конференция се проведе на 26 и 27 октомври 2012 г. в Софийския университет. На тържественото заседание в аулата в присъствието на представители на семейство Стойкови спомени за видния учен разказаха Михаил Виденов и Константин Попов. На работните заседания бяха изслушани общо 69 доклада в 5 секции: „Диалекти, социолекти, книжовен език“, „Динамика на езиковите контакти“, „Медиите и глобалното общуване“, „Етноси, езици, култури“, „Теоретични и експериментални проучвания на езика“. След тази конференция издаването на материалите се осъществи сравнително по-бързо. В началото на 2014 г.

вече държахме в ръце единадесети том от поредицата „Проблеми на социолингвистиката” в обем от 470 страници с пълните текстове на докладите.

На 19.11.2008 г. в Заседателна зала № 2 на Софийския университет в чест на изтъкнатия езиковед Мирослав Янакиев (1923-1998) Международното социолингвистическо дружество организира кръгла маса на тема „Кибернетика и лингвистика“. В този форум взеха участие голям брой сподвижници, колеги, ученици на М. Янакиев, които пазят жив спомен за него. Пространни изказвания по темата на кръглата маса направиха Христо Кафтанджиев, Красимира Алексова, Андрей Бояджиев, Катя Исса, Александър Иванов, а интересни спомени за дейността на М. Янакиев споделиха Михаил Виденов и Енчо Герганов. На фасадата на дома, в който е живял ученият (ул. „Струмица“), бе поставена паметна плоча.

За представянето на сборника „Езиковедски приноси в чест на чл.- кор. проф. Михаил Виденов (по случай неговата 65-годишнина)“ Международното социолингвистическо дружество организира тържествено събрание на своите членове, посветено на юбилея. Пет години по-късно Десетата конференция по социолингвистика (10.-11.4.2010 г.) беше посветена на 70 годишнината на вече академик Михаил Виденов. Тя беше наречена *юбилейна* не само защото се празнуваше кръглата годишнина на председателя на дружеството, а и поради поредния десети номер на конференцията, който напомняше, че Международното социолингвистическо дружество вече има 20-годишен живот. Така усещането за двоен празник беше завладяло участниците. За да почетат доайена на българската социолингвистика, учителя и приятеля, в конференцията участваха масово всички членове на Международното социолингвистическо дружество от цялата страна и от чужбина, а събитието стана повод за привличане на нови членове. Бяха изнесени задълбочени пленарни доклади от видни наши езиковеди - Емилия Пернишка, Мария Попова, Тодор Бояджиев, Иван Харалампиев, Стефана Димитрова, Кирил Димчев и Иван Кочев. Голямото тематично разнообразие на докладите на участниците беше вместено в четири работни секции: „Социален опит и езикови промени“, „Диалекти, социолекти, професиолекти“, „Интернет, медиите и съвременността“ и „Езикови контакти и комуникативна компетентност“. Всички материали от конференцията са публикувани в „Проблеми на социолингвистиката“ (т. 10, 2011).

Важна част от дейността на Международното социолингвистическо дружество е публичното представяне на новоизлезли сборници и книги. Стана традиция всеки пореден том на „Проблеми на социолингвистиката“ да се представи от редакционния екип пред членовете и приятелите на дружеството. Тези представяния редовно се превръщат в празници за социолингвистите - задушежни срещи между колеги и приятели, трибуна за равностойна на извършеното и за начертаване на нови планове за бъдещето, а често и за споделяне на съкровени професионални мечти.

Международното социолингвистическо дружество има право на издателска дейност и широко я използва за издаване на книги на своите членове, ако те поемат финансовите разходи. Книгите излизат след задълбочено рецензиране.

Издаването на нови книги, написани от членове на Международното социолингвистическо дружество, винаги е последвано от научни сбирки: публичното представяне е вече установена практика. Дружеството е естествена среда, в която пишещият колега споделя своите творчески намерения и получава ценни професионални съвети и препоръки, насърчение и колегиална добронамереност-важни обстоятелства за успеха на едно научно начинание. Припознати и представени от Международното социолингвистическо дружество са редица книги, които в голяма степен оформят облика на българската социолингвистика. Някои от тях са: „Интерференцията между сродни езици в психолингвистичен аспект“ (1995) от Елена Хаджиева, „Смолянският градски говор (социолингвистично изследване)“ (1998) и „Говорът на село Момчиловци, Смолянско - половин век по-късно“ (2001) от Елена Каневска-Николова, „Правилата на езика в столичния квартал“ (1999) от Ангел Г. Ангелов, „Общественият промени (1989-1996) и вестникарският език“ (1999) от Красимир Стоянов, „Езикът и семейството“ (2000) от Красимира Алексова, „Реч и цел. Въпроси на стратегията в речта“ (2002) от Петър Сотиров, „Езици и етноси на Африка“ (2003, 2009) от Георги Ризов, „Българска езикова политика (в светлината на теорията на книжовните езици)“ (2003) от Михаил Виденов, „Ди-глосията в гр. Криводол“ (2004) от Евгения Димитрова, „Българският език на Темида“ (2008) от Ангел Г. Ангелов, „Софийският език на преселниците от Западните покрайнини“ (2008) от Паулина Кънчева, „The Unexpressed Object in English and Bulgarian“ (2008) от Цветомира Венкова, „От историята на българския книжовен език към теорията на книжовните езици“ (2009) от Боян Вълчев, „На изток от Драгоман (15 въпроса за българския език)“ (2012) от Катя Исса и др.¹

Като всяка организация и Международното социолингвистическо дружество има свой ръководен орган (председател и управителен съвет) и седалище. През 20-годишния период на активна дейност (1991-2011) председател на Международното социолингвистическо дружество, преизбиран от общото събрание на всеки две години, е Михаил Виденов. Той успя да съчетае блестящо това свое задължение с умението си да обединява хората около себе си чрез силата на научните идеи и чрез обаянието си на честен радетел за развитието на българската наука и образование. С нестихваща енергия той инициираше и работеше за осъществяването на проектите на Дружеството, като създаде благодатна атмосфера за творческо съзидание, в която всяка добра идея намираще почва за развитие, а всеки неин носител се чувстваше уютно, заобиколен от доброжелателни критики

¹ Всички са издадени в София.

и съветници. Периодът на председателството съвпадна с написването и издаването на редица значителни трудове и на самия Михаил Виденов, сред които изпъкват книгите „Софийският език“ (1993), „Практическа социолингвистика“ (1994), „Езиковата култура на българина“ (1995), „Езикът и общественото мнение“ (1997, 1999), „Социолингвистическият маркер“ (1998), „Увод в социолингвистиката“ (2000), „Българската езикова политика (в светлината на теорията на книжовните езици)“ (2003), „Диглосията (е оглед на българската езикова ситуация)“ (2005), „Идентификация по езика“ (2007).

През 1998 г. известният американски учен Дж. Фишман, запознавайки се с приносите на българските социолингвисти, възлага на М. Виденов и на А. Г. Ангелов отговорното редакторство и съставителство на кн. № 135 на водещото международно списание *International Journal of the Sociology of Language*, Berlin-New York. Така през 1999 г. то излиза с български материали на английски език, написани от членове и симпатизанти на Международното социолингвистическо дружество. Авторите са подбрани при строг критерий: това са учени, представили се най-успешно с дисертации или хабилитационни трудове в областта на модерната социолингвистика (М. Виденов, А. Г. Ангелов, Кр. Алексова, Т. Калканова, Б. Байчев, Цв. Николова, П. Сотиров). В същото списание Б. Николаев, М. Янакиев и Л. Дачкова рецензират книги с българска социолингвистическа тематика (на шведския учен Р. Гилин „*The Genesis of Modern Bulgarian Language*“, Uppsala, 1991, и на Л. Йорданова „Езикът на промяната“, София, 1993), а Ирена Василева запознава читателите с деловата част на Петата международна конференция по социолингвистика (София, 14.-16.9.1995 г.). Смята се, че издаването на този брой е висока оценка и международно признание на труда на българските труженици в областта на социолингвистиката.

На 10 април 2010 г. в Заседателна зала № 1 на Софийския университет се проведе отчетно-изборно събрание на членовете на Международното социолингвистическо дружество, на което бяха взети важни организационни решения. Акад. Михаил Виденов беше избран за почетен председател на дружеството. Беше избран и управителен съвет в състав: Ангел Г. Ангелов - председател, Красимира Алексова - заместник-председател, Красимир Стоянов, Павлина Кънчева и Катя Песа. Общото събрание възложи на управителния съвет да подготви документи за регистрация на дружеството в съответствие с новите законодателни изисквания.

Понастоящем е в ход подготовката за поредната Дванадесета научна конференция по социолингвистика на тема „Езиковата ситуация - състояние и тенденции“. Тя ще се проведе през юни 2015 г. в Софийския университет. Посветена е на 75-годишнината на академик Михаил Виденов. Международното социолингвистическо дружество уверено напредва в своето трето десетилетие.

Литература

- Байчев 1980: Байчев, Б. *Въпросник-анкета за социолингвистично изследване*. Велико Търново.
- Байчев 1984: Байчев, Б. Упътване за събиране и подготвителна обработка на езиков материал по темата „Великотърновската говорна ситуация (историко-социолингвистично изследване)“. Велико Търново.
- Байчев 1995: Байчев, Б. Книжовният език и алтернативност в градските диалекти (по наблюдение от Ловеч, Троян, Луковит, Тетевен). - В: *Проблеми на социолингвистиката*, IV, стр. 56-69.
- Байчев 1996: Байчев, Б. *Селото, градът и езикът в Ловешкия край*. София.
- Виденов 1973: Виденов, М. Към въпроса за т. нар. „интердиалект“. - *Славистични изследвания*, 3, стр. 149-155.
- Виденов 1979: Виденов, М. За някои страни на столичната езикова действителност. — В: *Изследвания върху историята и диалектите на българския език* (Сборник в памет на проф. К. Мирчев). София, стр. 88-93.
- Виденов 1980: Виденов, М. Някои проблеми около проучването на градската говорна ситуация. - *Български език*, № 3, стр. 218-224.
- Виденов 1990а: Виденов, М. *Съвременната българска градска езикова ситуация (теоретически и методологически проблеми на нейното проучване)*. София.
- Виденов 1990б: Виденов, М. *Българска социолингвистика*. София.
- Виденов, Кънчева-Иванова 1981: Виденов, М., П. Кънчева-Иванова. Към характеристиката на софийската градска говорна ситуация (социо-психолингвистически аспект). - *Език и литература*, кн. 6, стр. 38-47.
- Димитрова 2005: Димитрова, Е. *Диглосията в град Криводол*. София.
- Иванов 1983: Иванов, Н. Към софийския Б-интердиалект. - *Език и литература*, кн. 4.
- Каневска-Николова 1998: Каневска-Николова, Е. *Смолянският градски език (социолингвистично изследване)*. София.
- Кънчева-Иванова 1983: Кънчева-Иванова, П. Интердиалектни иновации. - *Език и литература*, кн. 1, стр. 86-90.